Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Гэмнай 1921 оной ...ин 21-һээ гараа. | №.194 (18217) | 1989 оной августын 24, четверг | Сэн 3 мүн.

БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМДЭ

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй ээлжээтэ заседани боложо, «Буряадай АССР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай» Буряадай АССР-эй Хуулиин, «Буряадай АССР-эй Верховно Советэй арадай депутадуудые һунгаха тухай» Буряадай АССР-эй Хуулиин, «Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта тухай» Буряадай АССР-эй Хуулиин проектнүүд тураэй асуудал эубшэн хэлсэгдэбэ. Тус асуудалаар республикын Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ **К. К. Шомоев** элидхэбэ.

— Манай автономито республикын Үндэһэн Хуулида хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулха, мүн бусадшье эндэ дурсагдаһан Буряадай АССР-эй Хуулинуудай проектнүүд «РСФСР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай» РСФСР-эй Хуулинуудай проектнүүдһээ үндэһэлэн найруулагдажа, байгша ондо үнэгэрһэн СССР-эй арадай депутадуудай һунгалтын дүнүүдһээ хэгдэһэн тобшололнууд ба дүй дүршэл харааде абтаа,— гэжэ нухэр К. К. Шомоев хэлэбэ. Буряадай АССР-эй нүс Хуулинуудай проектнүүдые найруулан зохёохо хэрэгтэ байгша оной январь һарада баталагдаһан республикын конституционно комисси, мүн олон эрдэмтэд хабаадуулагдаһан байгаа.

«Буряадай АССР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай», «Буряадай АССР-эй Верховно Советэй арадай депутадуудые һунгаха тухай», «Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта тухай» Буряадай АССР-эй Хуулинуудай проектнүүд дотор тобшолон тодорхойлогдохо эүйлнүүд үшөөл олон. Республикын Верховно Советэй Түрүүлэгшые, тэрэнэй орлогшые яажа һунгаха тухай, һунгалтын урда тээхи суглаан, һунгалта нэгэ мандатна гү, али олон мандатна округуудта үнгэргэхэ тухай, дахинаа һунгалта үнгэргэхэдэ арадай депутадуудта кандидат хоёрдохиёо һунгалтада оролсохо эрхэтэй гү, ниитын эмхинүүдһээ депутадуд һунгагдаха гү гэхэ мэтэ асуудалнууд шиидхэгдэхэ ёһотой. Эдэ болон бусад асуудалнуудые тодорхойлхын тула Буряадай АССР-эй Хуулинуудай проектнүүд бүгдэ арадай эүбшэн хэлсэлгэдэ табигдаба гэжэ хэлэгдэ.

Гэхэтэй хамта Буряадай АССР-эй Арадай депутадуудай съезд зарлагдаха, бүхы дээрээ Буряадай АССР-эй Верховно Советэй арадай депутадуудаар 170 хүн һунгагдаха, районно Советүүдэй депутадуудаар — 70 хүрэтэр хүн, поселково, сельскэ, сомоной Советүүдэй депутадуудаар 30 хүрэтэр хүн, арадай депутадуудай городской Советүүдэй депутадуудаар 200 хүрэтэр хүн һунгагдаха, бүхы депутадууд 5 жэлэй болзороор һунгагдаха тухай бусад эүйлнүүд Хуулинуудай проектнүүд дотор дурадхагдана.

Буряадай АССР-эй Хуулинуудай проектнүүдые эүбшэн хэлсэлгэдэ республикын профсоюзуудай советэй түрүүлэгшэ Н. А. Розанов, СССР-эй арадай депутат В. Е. Карепин, юридическэ эрдэмэй кандидат А. С. Ильин, «Буряад үнэн» газетын редактор Р. Б. Гармаев болон бусад хабаадаба.

Эүбшэн хэлсэгдэһэн тус асуудалаар Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй тогтоол баталан абтаба.

Республикын Верховно Советэй Президиумэй заседани дээрэ гэмтэ ябадал гаргалгатай тэмсэхэ талаар саг зуурын комитет байгуулха тухай, Буряадай АССР-эй Верховно Советэй президиумэй гэшүүдые, арадай судьянарые һунгаха тухай, Буряадай АССР-эй Госагропромые болюулха тухай асуудалнуудаар мүн лэ зохихо тогтоолнууд баталан абтаа.

БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ ТОГТООЛ

ГЭМТЭ ЯБАДАЛ ГАРГАЛГАТАЙ ТЭМСЭХЭ ТАЛААР САГ ЗУУРЫН КОМИТЕТ БАЙГУУЛХА ТУХАЙ

СССР-эй Верховно Советэй 1989 оной августын 4-дэ баталаан абтаһан «Гэмтэ ябадал гаргалгатай тэмсэл эрид шангадхаха тухай» тогтоолтой зохилдуулан, Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиум **шигэжэ тогтообо:**

Гэмтэ ябадал гаргалгатай тэмсэхэ талаар Буряадай АССР-эй саг зуурын комитет иимэ бүридхэлтэйгөөр байгуулха:

КОМИТЕДЭЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ

Шомоев Клим Кириллович но Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ — Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ

КОМИТЕДЭЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭН ОРЛОГШОНОР

Тимашов Валерий Семенович — КПСС-эй обкомой секретарь

Крючков Николай Иванович — Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын орлогшо

КОМИТЕДЭЙ ГЭШҮҮД

Баинов Александр Семенович — Буряадай АССР-эй Телевидени ба радио-дамжуулгын талаар гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ

Бурухин Александр Георгиевич — шэлэй заводой наладчик

Вересщагин Геннадий Иванович — Буряадай АССР-эй Гүрэнэй аюулгүйн комитедэй түрүүлэгшэ

Виляк Олег Ильич — Улаан-Удын Октябрьска арадай сүүдэй түрүүлэгшэ

Волков Андрей Леонидович — ВЛКСМ-эй обкомой секретарь

Дагбаев Эрдэм Данзанович — «Правда Бурятии» газетын редакторай орлогшо

Иванов Сергей Федорович — Буряадай АССР-эй дотоодын хэрэгүүдэй министр

Карасев Михаил Васильевич — алба хаагша

Карепин Владимир Евгеньевич — Улаан-Удэ станциин локомотивна депогой слесарь, СССР-эй арадай депутат

Киреев Николай Михайлович — КПСС-эй обкомой түрэнэй-эрхын һаһагые деагша

Кучеренко Георгий Петрович — Улаан-Удын гарнизоной сэрэгэй прокурор

Кукшинов Виктор Казанович — Улаан-Удын городской Советэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ

Ларионов Владимир Григорьевич — Буряадай АССР-эй Госпланай түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо

Нимаев Роман Дугаржапович — Буряадай АССР-эй юстициин министр

Покацкий Александр Филиппович — Буряадай АССР-эй прокурор

Пытин Иван Митрофанович — Буряадай АССР-эй Арадай хиналтын комитедэй түрүүлэгшэ

Сутурин Алексей Николаевич — Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй таһагай начальник

Топский Юрий Константинович — Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводой мастер.

Хориноева Раиса Ринчиновна — КПСС-эй Улаан-Удын горкомой секретарь

Хардаева Лидия Казаковна — Буряадай профсоюзуудай советэй секретарь

Хориноев Анатолий Орхокович — Буряадай АССР-эй Адвокадуудай коллегиин президиумэй түрүүлэгшэ

Цыбикжапов Цырен Дондокович — «Бурятглавснаб» управленийн начальник

Цыденжапов Бадмацырен Цыбикович — Буряадай гүрэнэй Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институтэй ахалагша багша, юридическэ эрдэмэй кандидат

Цырендоржиев Цыдып Балданович — «Буряад үнэн» газетын редакторай орлогшо

Гэмтэ ябадал гаргалгатай тэмсэл шангадхаха талаар эрид шууд хэмжээнүүдые абаха, гэмтэ ябадал гаргадаг этэгээдүүдэй ябуулганууд шууд болюулха хэрэгтэнь дотоодын хэрэгүүдэй зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдтэ таатай арга боломжо олгохо хэмжээнүүдые абаха, хуули эбдэгшэдтэй тэмсэлдэ олонитые үргэнөөр хабаадуулха гэжэ саг зуурын комитедтэ даалгаха.

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. ШОМОЕВ.

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь А. БЕРЕЩИНОВ.

Улаан-Удэ хото, Советүүдэй байшан.
1989 оной августын 22.

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй

У К А З

БУРЯАДАЙ АССР-эй АГРОПРОМЫШЛЕННА КОМИТЕДЫЕ БОЛЮУЛХА ТУХАЙ

«Бурятскагропромсоюзай» бии болгогдоһонтой дашарамдуулан, Буряадай АССР-эй Конституциин 104-дэхи статьятай зохилдуулан, республикын Верховно Советэй Президиум **шигэжэ тогтообо:**

Буряадай АССР-эй гүрэнэй агропромышленна комитедые болюулха.

«Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет тухай» 1979 оной сентябриин 6-да баталан абтаһан Буряадай АССР-эй Хуулида хубилалта оруулха.

Буряадай АССР-эй Конституциин 24-дэхи статьягай «Буряадай АССР-эй агропромышленна комитет» гэһэн үгэнүүдые гаргаха.

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. ШОМОЕВ.

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь А. БЕРЕЩИНОВ.

Улаан-Удэ
Советүүдэй байшан. 1989 оной августын 22.

ПРОЕКТ

Буряадай Автономито Совет Социалис Республикын Хуули

БУРЯАДАЙ АССР-эй КОНСТИТУЦИДА (ҮНДЭҺЭН ХУУЛИДА) ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ БА НЭМЭЛТЭНҮҮДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

...мис демократние, арадаа ... ооерыгоо хүтэлбэхүгжөөхэ, һунгуулиин арадай депутадуудай ...дэй болон сүүдэй зурай байгууламжые ба ...бууулые нарижуулха ...ойгоор, «РСФСР-эй ...ида (Үндэһэн Хуу...билалтанууд болон нэ...дые оруулха тухай»

РСФСР-эй Хуулитай зохилдуулан, Буряадай Автономито Совет Социалис Республикын Верховно Совет **шигэжэ тогтооно:**

1. Буряадай АССР-эй Конституцида иимэ хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүдые оруулха.

1. 8-дахи бүлэгые шигэжэ найруулха:

«Бүлэг 8

...радай депутадуудай Советүүдэй ...айгууламжа ба ажал ябуулгын гол ёһонууд

...73. Арадай депутадуудай Советүүд — Буряадай ...Верховно Совет, арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй ...онно, городской, городской районно, поселково ...ельскэ (сомоной) — ...АССР-эй гүрэнэй за...оной түлөөлэлгэтэ зуриитэ нэгэ байгуу...үн.

...74. Буряадай АССР-эй депутадуудай Совет...тигэмжэ түлөөлэгшын — табан жэл.

...ай АССР-эй Верховдэй арадай депутеболон нютагай Совеарадай депутадуудай ...гүрэнэй засагай тус ...ааануудай этигэмжэ түрэ... болзорой дүүрэ...ид гурбан һараһаа хо...шэ соносхогдодог.

...75. Республиканска нютагай удха шанар...гол шухала асуудал...ураадай АССР-эй Верховдэй болон арадай ...уудай нютагай Совесессинүүд дээрэ шиидгүй, үгы һаа олонитын ...а дурадхалые асуулгаферендумдэ) тэдэнээр ...адаг.

...радай АССР-эй Верховно ...ба арадай депутадуудай ...Советүүд Советүүгүрүүлэгшэнэрые һунгаа...Буряадай АССР-эй Вер...Совет, арадай депута... районно, городской ...ой мэдэлэй городуу...аа бэшэнь), городуудай ...айонно Советүүд өөһэ...резидиумтэй байдаг.

...дай депутадуудай Совесаг үргэлжын комисси...эмхидхэдэг, гүйсэдхэ...захирха, тэдэнэдэ тоо...байха бусадшье зургаа...байгуулдаг.

...ай депутадуудай Совеер һунгадаһан гү, али тоолгын гүримаар, тэдэнэй хүдэлмэридэ эрхэтэдые үргэнөөр хабаадуулгатайгаар бэлэвүлэгдэхэ ёһотой.

Арадай депутадуудай Советүүд ба тэдэнэй байгууллаһан зургаанууд ниитын һанамжа анхаралдаа абадаг, эрхэтэдэй эүбшэн хэлсэлгэдэ республиканска болон нютагай удха шанертай гол шухала асуудалнуудые табидаг, өөрынгөө хүдэлмэри, абаһан шиидхэбэринүүд тухайгаа эрхэтэдтэ ходо мэдээсэжэ байдаг».

2. 9-дэхи бүлэгые шигэжэ найруулха:

«Бүлэг 9

Һунгуулиин гурим

Статья 79. Арадай депутадуудай һунгалта нэгэ гү, али олон мандадтай һунгуулиин округуудта бүгдэ ниитын, адли тэгшэ ба сэхэ һунгуулиин эрхын үндэһэн дээрэ нюусаар дуугаа үгэлгөөр үнгэргэгдэдэг.

Статья 80. Арадай депутадуудай һунгалта бүгдэ ниитын шэнжэтэй юм: Буряадай АССР-эй 18 наһа гүйсэһэн эрхэтэд һунгаха ба һунгагдаха эрхэтэй.

Буряадай АССР-эй эрхэтэн иэгэ доро арадай депутадуудай хоёрһоо олон Советүүдэй депутат байха ёһогүй.

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй, арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүдэй бүридэлдэ ородог хүнүүд, тэдэ зургаануудай түрүүлэгшэнэрһээ бэшэнь, албан зургааануудай, нютагай Советүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүдэй таһагууд болон управленинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд, судьяһар болон гүрэнэй арбитрнууд тэдэнние томилдог гү, али һунгадаг Советүүдэй депутадууд байжа болохогүй.

Ухаа муутай, өөрынгөө эрхэнүүдые эдлэхэ аргагүй гэжэ сүүдэр мэдэрэгдэнэн хүнүүд, эрхэ сүлөө хаһадаг газарта байһан, мүн баһа сүүдэй шиидхэбэрэр хуулиин эрилтээр эмшэлэгдэдэ байһан хүнүүд һунгалтада хабаадуулагдадаггүй.

Статья 81. Арадай депутадуудай һунгалта адли тэгшэ байдаг: һунгагша бүхэн һунгуулиин округ бүхэндэ нэгэ дуутай; һунгагшад һунгалтада адли эрхэтэйгээр хабаададаг.

Статья 82. Арадай депутадуудай һунгалта сэхэ байдаг; арадай депутадууд эрхэтэдээр сэхэ һунгагдадаг.

Статья 83. Арадай депутадуудай һунгалтада дуутаа үгэлгэ нюуса байха ёһотой: дуугаа үгэгшэдэй һанамжаяа элирхэйлэлгые хинажа болохогүй.

Статья 84. Һунгуулиин округуудта арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлэн эрхэ ажалша коллективуудтэ ниитын эмхинүүдтэ, тусхай, дунда ба дээдэ һургуулинуудай һурагшад болон студентнэрэй коллективуудтэ, ажаһуудаг газартаа һунгагшадай, сэрэгэй частнуудта сэрэгэй алба хаагшадай үнгэргэһэн суглаануудта олгогдоно.

Арадай депутадуудта кандидадуудай тоо хизаарлагдадаггүй. Һунгалтын урда тээхи суглаануудта хабаадагша бүхэн эүбшэн хэлсэлгэдэ хэнэйшье, тэрэ тоодо өөрынгөөшье кандидатурые дурадхаха аргатай.

Арадай депутадуудта кандидадууд тэдэнние дэбжүүлэн сагһаа хойшо һунгалтын урда тээхи кампанида адли эрхэтэйгээр хабаадалсадаг.

Һунгуулиин бюллетеньнүүдтэ хэдышье кандидат оруулагдажа болохо.

Һунгуулиин округуудһаа арадай депутадуудые һунгахадаа, тус округто дэбжүүлэгдэһэн депутадта кандидадуудые эүбшэн хэлсэхын тула, кандидадуудые һунгалтын тус тус комиссинуудта бүридхэлдэ абахын тула һунгалтын урда тээхи окружной суглаанууд үнгэргэгдэдэг.

Арадай депутадуудай һунгалтые үнэргэлгэтэй холбоотой гаргашануудые гансал түрэн түлэдэг.

Статья 85. Арадай депутадуудай һунгалтада бэлдэлгэ нэмэл ёһоор үнгэргэгдэдэг, үргэн олониитэдэ мэдээсэгдэжэ байдаг.

Ажалша коллективуудэй, ниитын эмхинүүдэй, һунгагшадай ажаһуудаг газартаа, сэрэгэй алба хаагшадай сэрэгэй частнуудта үнгэргэһэн суглаануудта хабаадагша бүхэн эүбшэн хэлсэлгэдэ хэнэйшье, тэрэ тоодо өөрынгөөшье кандидатурые дурадхаха аргатай.

2. 9-дэхи бүлэгые шигэжэ найруулха:

«Бүлэг 11

Буряадай АССР-эй Верховно Совет

Статья 92. Буряадай АССР-эй Верховно Совет Буряадай АССР-эй гүрэнэй засагай дээдэ зургаан мүн.

Буряадай АССР-эй Верховно Совет Буряадай АССР-эй мэдэлдэ үгтэһэн ямаршье асуудал хаража үзэхэ, шиидхэбэри абаха эрхэтэй.

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй, гансал тэрэнэй шиидхэхэ асуудалнууд гэбэл:

1) Буряадай АССР-эй Конституциие баталан абалга, тэрэндэ хубилалтануудые оруулалга;

2) Буряадай АССР-эй гүрэнэй холын хараата түсэбүүдые, экономическа болон социальна хүтэлэлтын гол шухала республиканска программануудые баталалга;

Буряадай АССР-эй экономическа болон социальна хүтэлэлтын гүрэнэй түсэбүүдые, Буряадай АССР-эй гүрэнэй бюджедые болон тэдэнэй дүүргэгдэһэн тухай тоосоонуудые баталалга;

3) Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Түрүүлэгшые һунгалга;

4) Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Түрүүлэгшын орлогшые һунгалга;

5) республиканска арадай дуугаа үгэлгые (референдум) үнгэргэхэ тухай шиидхэбэринүүдые баталан абалга.

Буряадай АССР-эй Верховно Совет Буряадай АССР-эй хуулинуудые болон тогтоолнуудые Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай ниитэ тоогой олонхиинь дуугаа үгэлгөөр баталан абадаг.

Статья 93. Буряадай АССР-эй Верховно Совет — Буряадай АССР-эй гүрэнэй засагай хуули гаргаха, захирха ба хинаха саг үргэлжын зургаан мүн.

Буряадай АССР-эй Верховно Совет гол түлэб адли тоотой һунгашадтай һунгуулиин округуудһаа һунгагдадаг 170 арадай депутадһаа бүридэдэг.

Статья 94. Буряадай АССР-эй Верховно Совет Түрүүшынгээ заседани һунгалтын үнгэрһэнэй һүүлээр хоёр һараһаа хожом бэшэ саг соо зарладаг.

Тэрэнэй һунгаһан мандатна комиссиин мэдээсэһэнэй ёһоор Буряадай АССР-эй Верховно Совет депутадуудай этигэмжэ түлөөлэлые мэдэрхэ тухай, харин һунгалта тухай хуулинуудые хазагайруулагдаһан ушарта — зарим депутадуудай һунгалтын хуулита бэшэ гэжэ мэдэрхэ тухай шиидхэбэри баталаг абадаг.

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй заседанинуудые Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Түрүүлэгшэ, үгы һаа тэрэнэй орлогшо хүтэлбэрилдэг.

Статья 95. Буряадай АССР-эй Верховно Совет Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумээр жэл бүри ээлжээтэ сессинүүдтэ зарлагдадаг, сессинүүдынь жэлдэ хоёрһоо үсөөн бэшээр үнгэргэгдэдэг.

Ээлжээтэ бэшэ сессинүүд Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумээр тэрэнэй үүсхэлээр гү, али Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Түрүүлэгшын, үгы һаа Буряадай АССР-эй Верховно Советэй бүридэлэй гурбанай нэгэнһээ бага бэшэ хубиин дурадхалаар зарлагдадаг.

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй сесси тэрэнэй заседанинуудһаа, мүн баһа тэдэнэй хоорондо үнгэргэгдэдэг саг үргэлжын комиссинуудай заседанинуудһаа бүридэдэг.

Статья 96. Буряадай АССР-эй Верховно Совет:

1/ Буряадай АССР-эй Верховно Советэй арадай депутадуудай болон арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта зарладаг;

2/ Буряадай АССР-эй Верховно Советэй арадай депутадуудай һунгалта үнгэргэхэ Түбэй һунгуулиин комиссиин бүридэлые баталдаг;

3/ Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшые томилдог, тэрэнэй дурадхалаар Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй бүридэлые баталдаг, тэрэндэ хубилалтануудые оруулдаг, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй дурадхалаар Буряадай АССР-эй министерствануудые ба Буряадай АССР-эй гүрэнэй комитедүүдые биий болгодог, болюулдаг;

4/ Буряадай АССР-эй Арадай хиналтын комитедые, Буряадай АССР-эй Верховно Сүүдые һунгадаг, Буряадай АССР-эй Гүрэнэй ахамад арбитрые томилдог, районно (городской) арадай сүүдүүдэй арадай судьянарые һунгадаг;

5/ Өөрынгөө биий болгоһон гү, али һунгаһан зургааануудай, мүн тэрэшэлэн өөрынгөө томилһон гү, али һунгаһан туша...алта хүнүүдэй тоосоонуудые шагнажа байдаг, Буряадай АССР-эй правительствада ба правительствын гэшүүдтэ этигэл найдал үзүүлэх тухай асуудал шиидхэдэг;

6/ Буряадай АССР-эй бүхы газар дээрэ хуулита ёһоор асуудал шиидхэлые хангадаг, Буряадай АССР-эй мэдэлэй хэмжээн соо зөөри эдлэгшэдэй харилсаануудые, арадай ажахые болон социально-соёлой байгуулалтые хүтэлбэрилгэ, бюджетно-мүнгэн һангай системэ, ажалай түлбэри

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта).

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Тогтоол

„Буряадай АССР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүдые оруулха тухай“ Буряадай АССР-эй Хуулиин, „Буряадай АССР-эй Верховно Советэй арадай депутадуудай һунгалта тухай“ Буряадай АССР-эй Хуулиин болон „Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта тухай“ Буряадай АССР-эй Хуулиин проектнүүд тухай

...«Буряадай АССР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) ...билалтанууд болон нэмэлтэнүүдые оруулха тухай» Буряа... АССР-эй Хуулиин, «Буряадай АССР-эй Верховно Советэй ...дай депутадуудай һунгалта тухай» Буряадай АССР-эй ...ниин болон «Буряадай АССР-эй арадэй депутадуудай нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта тухай» Буряадай АССР-эй Хуулиин проектнүүдые арадай эүбшэн хэлсэлгэдэ табиха.

«Буряадай АССР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) ...ингалтанууд болон нэмэлтэнүүдые оруулха тухай», «Буряадай АССР-эй Верховно Советэй арадай депутадуудай ...галта тухай» болон «Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта тухай» Буряадай АССР-эй Хуулинуудай проектнүүдые августын 24—26-дэ «Правда Бурятии» ба «Буряад үнэн» газетэнүүдтэ толилхо.

3. Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай районно болон городской Советүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүд Хуулинуудай проектнүүд туша арадай депутадуудай, эрхэтэдэй, ажалша коллективуудэй, ниитын эмхинүүдэй, мүн тэрэшэлэн олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй оруулһан дурадхалнууд болон ажаглалтануудые районуудта болон городуудта соносолхо хүдэлмэри эмхидхэхэ ёһотой.

4. Заагдаһан проектнүүдые арадай эүбшэн хэлсэлгэн үедэ ороһон ажаглалтанууд болон дурадхалнуудые хараже үзэхыень, тэрэнэй һүүлээр зохихо дурадхалнуудые Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумдэ оруулхыень Буряадай АССР-эй Верховно Советэй хуули һанамжалан дурадхадаг комиссида даалгаха.

5. «Буряадай АССР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүдые оруулха тухай», «Буряадай АССР-эй Верховно Советэй арадай депутадуудай һунгалта тухай» болон «Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта тухай» Буряадай АССР-эй Хуулинуудай проектнүүд туша ороһон дурадхалнууд болон ажаглалтануудые соносолһон материалнууд тэдэнэй хэблэлдэ толилогдоһон үдэрһөө хойшо арбан үдэртэ нэгэ дахин 1989 оной октябриин 10 болотор Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумдэ оруулагдадаг байха.

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. ШОМОЕВ.

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь А. БЕРЕЩИНОВ.

Буряадай Автономито Совет Социалис Республикын Хуули

БУРЯАДАЙ АССР-эй КОНСТИТУЦИДА (ҮНДЭҺЭН ХУУЛИДА ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ БА НЭМЭЛТЭНҮҮДЫЕ ОРУУЛХА ТУХА

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

болон сэн тогтоолго, налог татабари, оршон тойронхи байгаали хамгаалга ба байгаалиин нөөсэнүүдые ашаглалга, Буряадай АССР-эй эрхэтэдэй Конституцыяр хараалагдаһан эрхэнүүдые, сүлөөнүүдые болон уялгануудые бэлэдүүлхэ гурим тушаа болон бусад хаалсаануудай гүйсэдхэлгые хуулита ёһоор зохилдуулаан бэлэдүүлдэг;

7/ Буряадай АССР-эй Хуулинуудай тайлбари үгэдэг;

8/ гүрэнэй засагай болон хутэлбэрилгын республиканска, нютагай зургааануудай эмхидхэлэй болон ажал ябуулгын гурим тогтоодог;

9/ арадай депутадуудай нютагай Соведуудэй ажал ябуулгые хутэлбэрилдэг;

10/ гүрэнэй холын хараата түсэбүүдэй, Буряадай АССР-эй экономическа ба социальна хүгжэлтын республиканска гол шухала программануудай проектнүүдые баталдаг; Буряадай АССР-эй экономическа ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэбүүдые, Буряадай АССР-эй гүрэнэй бюджет баталдаг, түсэб болон бюджедэй дүүргэлтые хинадаг, тэдэнэй гүйсэдхэгдэһэн тухай тоосоонуудые баталдаг; хэрэгтэй болоо һаань, түсэб болон бюджедтэ хубилалтануудые оруулдаг;

11) Буряадай АССР-эй гүрэнэй шагналнуудые, Буряадай АССР-эй хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдые тогтоон баталдаг;

12/ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй указууд болон тогтоолнуудые, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын захиралтануудые, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолнууд болон захиралтануудые болюулха эрхэтэй;

13/ арадай депутадуудай районно, городской (республиканска мэдэлэй городуудай) Соведуудэй шидхэбэринүүдые, тэдэнэй СССР-эй Конституцида, РСФСР-эй Конституцида, Буряадай АССР-эй Конституцида ба СССР-эй, РСФСР-эй болон Буряадай АССР-эй хуулинуудта таарадлаагүй байгаа һаань, болюулдаг;

14/ СССР-эй, РСФСР-эй болон Буряадай АССР-эй хуулинуудта зүришэдэг байгаа һаань, СССР-эй союзна, союзно-республиканска министерствэнүүдэй болон албан зургааануудай, РСФСР-эй министерствэнүүд болон албан зургааануудай актнуудай бэлэдүүлгые зогсоодог;

15/ Буряадай АССР-эй мэдэлдэ үгтэһэн бүсад асуудалнуудые шидхэдэг.

Буряадай АССР-эй Верховно Совет Буряадай АССР-эй хуулинуудые ба тогтоолнуудые баталан абадаг.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй баталан абаһан хуулинууд болон тогтоолнууд РСФСР-эй Арадай депутадуудай съездын ба РСФСР-эй Верховно Соведэй баталан абаһан хуулинууд болон бүсад актнуудта зүрюу байха ёһогүй.

Статья 97. Буряадай АССР-эй Верховно Соведтэ хуули һанамжалан оруулха үүсхэл гаргаха эрхэ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй арадай депутадуудта, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэ, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэдэ, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ, Буряадай АССР-эй Верховно Соведтэ, Буряадай АССР-эй Арадай хинадтын комитедтэ, Буряадай АССР-эй Прокурорто, Буряадай АССР-эй Гүрэнэй өхамад арбитрта олгогдохо.

Нинтын эмхинүүдэй республиканска зургааануд, тэдэнэй үгы байһан ушарта — нинтэ союзна болон союзно-республиканска зургааануд хуули һанамжалан оруулха үүсхэл мүн лэ гаргаха эрхэтэй.

Статья 98. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табигдаһан хуулинуудай проектнүүдые тэрэнэй заседанинууд дээрэ зүбшэн хэлсэдэг.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй арадай депутадуудай олонхинн дуугаа үгөө һаань, Буряадай АССР-эй Хуули баталгдан абтаһанда тоолгододог.

Хуулинуудай проектнүүд болон гүрэнэй ажабайдалай эгэзэл шухала бүсад асуудалнууд Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй шидхэбэреэр бүгэдэ арадай зүбшэн хэлсэлгэдэ табигдажа болохо.

Статья 99. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй урда тоосодог, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй хүдэлмэрине эмхидхэлгэ хангадаг, Буряадай АССР-эй Конституцыяр ба Буряадай АССР-эй хуулинуудаар хараалагдаһан бүсад эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэлэдүүлдэг.

Эзэлжэ байгаа тушаалайнгаа зэргээр Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй бүридэлдэ эдэнэр ородог гэбэл: Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, Буряадай АССР-эй Арадай хинадтын комитедэй Түрүүлэгшэ, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссинуудай түрүүлэгшэнэр.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ толгойлдог.

Статья 100. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум:

1/ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй сессинүүдые зарладаг;

2/ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй сессинүүдые бэлдэлгэ эмхидхэдэг;

3/ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссинуудай ажал ябуулгые тааруулан хутэлбэрилдэг;

4/ Буряадай АССР-эй Конституциие сахилгын хойноһоо хинадта бэлэдүүлдэг;

5/ арадай депутадуудай нютагай Соведуудэй ажал ябуулгые хутэлбэрилгэ бэлэдүүлдэг;

6/ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй арадай депутадуудай өөһэдынгөө түлөөлэгшэнүүдые бэлэдүүлхэдэнь туһа хүргэдэг, тэдэнэрые хэрэгтэй мэдээсэлнүүдээр хангадаг;

7/ бүгэдэ арадай дуугаа үгэлгэнүүдые (референдумүүдые), мүн тэрэшэлэн Буряадай АССР-эй хуулинуудай проектнүүдые болон гүрэнэй ажабайдалай эгэзэл шухала бүсад асуудалнуудые бүгэдэ арадай зүбшэн хэлсэлгэдэ бэлдэлгые ба үнэрэгэлгые эмхидхэдэг;

8/ Буряадай АССР-эй гүрэнэй шагналнуудаар шагнадаг, Буряадай АССР-эй хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдые олгодог;

9/ районой мэдэлэй городуудые, городуудта районуудые бий болгодог, тэдээндэ нэрэ үгэдэг ба шэнээр нэрлэдэг, мүн тэрэшэлэн зарим һуурин тосхонуудай нэрэнүүдые хубилгадаг, эдэ асуудалнуудаар шидхэбэринүүдые РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй баталамжада табидаг;

10/ Сельсоведуудые (сомсоведуудые) бий болгодог ба болюулдаг, һуурин тосхонуудые хүдэлмэришэдэй, курортно болон дачануудай һууринуудай зэргэдэ оруулдаг, мүн тэрэшэлэн РСФСР-эй хуулитай зохилдуулан, республикын захиргаанай-территориальна байгууламжын бүсад асуудалнуудые шидхэдэг;

11/ Буряадай АССР-эй хуулинуудые ба Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй болон Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын баталан абаһан бүсад актнуудые буряад ба ород хэлэн дээрэ толилуулдаг;

12/ Буряадай АССР-эй хуулинуудаар хараалагдаһан бүсад эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэлэдүүлдэг.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум указууд гаргадаг ба тогтоолнуудые баталан абадаг.

Статья 101. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Буряадай Автономито Совет Социалис Республикын эгэзэл дээдын тушаалтан болоно.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй арадай депутадуудай дундаһаа табан жэлэй болзороор, удаа дараалан хоёр болзорһоо удаан бэшээр нюусаар дуугаа үгэхэ гүйлгээр һунгагдадаг. Тэрэ ямаршье сагта нюусаар дуугаа үгэхэ гуримаар Буряадай АССР-эй Верховно Соведээр болюулагдажа болохо.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй урда тоосодог.

Статья 102. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ:

1/ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй хараажа үзэхэ ёһотой асуудалнуудые бэлдэлгые юрэнхы дээрэнь хутэлбэрилдэг; Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй болон Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй баталһан Буряадай АССР-эй хуулинууд болон бүсад актнуудта гараа табидаг;

2/ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын орлогшын тушаалда һунгагдата кандидатурые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табидаг;

3/ Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын, Буряадай АССР-эй Арадай хинадтын комитедэй түрүүлэгшын, Буряадай АССР-эй Гүрэнэй ахамад арбитрай тушаалнуудта томилогдохо гү, али һунгагдаха кандидатурануудые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табидаг, харин удаань эдэ тушаалта хүнүүдые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй баталамжада табидаг.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ захиралтануудые гаргадаг.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй комиссинуудта, мүн тэрэшэлэн хүн зоной дунда депутадай ажал ябуулгые бэелүүлхынь тула хэрэгтэй болодог тоорхой болзорто Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй арадай депутадууд албанейнгаа гү, али үйлэдбэриингээ үялгануудые дүүргэхэ аргагүй байхадань, тэрэниие һэлгэдэг.

Статья 103. Хуулиин проектнүүдые зохёохо хүдэлмэри ябуулха, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй зүбшэн хэлсэхэ ёһотой асуудалнуудые хаража үзэхэ ба бэлдэхэ, мүн Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй баталан абаһан Буряадай АССР-эй хуулинууд болон бүсад шидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлгэдэ туһалха, гүрэнэй зургааануудай болон эмхи зургааануудай ажал ябуулгые хинаха ёһотой Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссинуудые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй арадай депутадуудай дундаһаа Буряадай АССР-эй Верховно Совет һунгадаг.

Шухала хэрэгтэй гэжэ тоолоо һаа, Буряадай АССР-эй Верховно Совет мүрдэлгын, шалгалтын ба ямаршье асуудалаар бүсад комиссинуудые байгуулдаг.

Статья 104. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй саг үргэлжын зохихо комиссинуудай проектнүүдые үридшалан зүбшэн хэлсэһэнэй һүүлээр Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй хуулинуд болон бүсад шидхэбэринүүд баталан абадаг.

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, Буряадай АССР-эй Арадай хинадтын комитедэй, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, мүн тэрэшэлэн Буряадай АССР-эй Гүрэнэй арбитражай бүридэлдэ орохо ёһотой тушаалтадые, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй саг үргэлжын зохихо комиссинуудай тобшололнуудай байгаа һаань, томилолго болон һунгалга бэелүүлэгдэдэг.

Гүрэнэй ба нинтын бүхы зургааануд, мүн эмхи зургааануд болон тушаалта хүнүүд Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй комиссинуудай эрилтэнүүдые дүүргэхэ, тэдэнэртэ хэрэгтэй материалнууд болон документнүүдые үгэхэ үялгатай.

Комиссинуудай дурадхалнууд гүрэнэй болон нинтын зургааануудта, эмхи зургааануд болон организацинуудта заабол хараажа үзэгдэхэ ёһотой. Хараажа үзэлгын дүнгүүд ба баталан абтаһан хэмжээнүүд тухай комиссинуудта тэдэнэй тогтооһон болзорто мэдээсэгдэхэ зэргэтэй.

Статья 105. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй арадай депутат Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй сессинүүд дээрэ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэдэ, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй байгуулдаг гү, али һунгадаг бүсад зургааануудай хутэлбэрилгэшэдтэ асуулгатайгаар хандаха эрхэтэй. Асуулгатайгаар хандаһан зургаан гү, али тушаалта хүн Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй" тус сесси дээрэ гурбан үдэрһөө хойшо бэшэ үгөөрөө гү, али бэшэгээр харюу үгэхэ үялгатай.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведтэ, тэрэнэй комиссинуудта, мүн тэрэшэлэн хүн зоной дунда депутадай ажал ябуулгые бэелүүлхынь тула хэрэгтэй болодог тоорхой болзорто Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй арадай депутадууд албанейнгаа гү, али үйлэдбэриингээ үялгануудые дүүргэлгэнэ сүлөөлэгдэдэг.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй арадай депутат Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй зубшөөлгөөр, харин тэрэнэй сессинүүдэй хоорондохи үедэ — Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй зубшөөлгүйгөөр уголовно харюусалгада хабаадуулагдахэ, хаалгагдахэ гү, али сүүдэй ёһоор тохогдодог захиргаанай эмэлэлгын хэмжэнүүдтэ хабаадуулагдахэ ёлогүй.

Статья 106. Буряадай АССР-эй Верховно Совет тэрээндэ мэдэлтэй бүхы гүрэнэй зургааануудай ажал ябуулгын хойноһоо хинадта бэелүүлдэг.

Буряадай АССР-эй Верховно Совет арадай хинадтын зургааануудые толгойлдог Буряадай АССР-эй Арадай хинадтын комитедэй ажал ябуулгые хутэлбэрилэг шэглүүлдэг.

Буряадай АССР-эй арадай хинадтын зургааануудай ажал ябуулгын эмхидхэл ба гурим СССР-тэхи Арадай хинадта тухай Хууляар тодорхойлогдодог.

Статья 107. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй болон тэрэнэй зургааануудай ажал ябуулгын гурим Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй хүдэлмэриин дүримөөр болон Буряадай АССР-эй Конституциин үндэһөөр гаргагдадаг Буряадай АССР-эй бүсад хуулинуудаар тодорхойлогдодог.

4. «Сүүд ба арбитраж» гэһэн 15-дахи бүлэгэй 141-дэхи, 142-дохи, 144-дэхи статьянуудые ингэжэ найруулха:

«Статья 141. Буряадай АССР-эй бүхы сүүдүүд судьянар болон арадай заседательнуудые һунгаһанай үндэһөөр эмхидхэн байгуулагдадаг.

Буряадай АССР-эй Верховно Сүүдэй судьянар, районно (городской) арадай сүүдүүдэй арадай судьянар Буряадай АССР-эй Верховно Соведээр һунгагдадаг.

Ажаһуудаг гү, али ажалладаг газартань эрхэтэдэй суглаануд дээрэ нэмэл гуримаар дуугаа үгэлгөөр районно (городской) арадай сүүдүүдэй арадай заседательнууд һунгагдадаг, харин Буряадай АССР-эй Верховно Сүүдэй арадай заседательнууд Буряадай АССР-эй Верховно Соведээр һунгагдадаг.

Бүхы сүүдүүдэй судьянар арбан жэлэй болзороор һунгагдадаг. Бүхы сүүдүүдэй арадай заседательнууд табан жэлэй болзороор һунгагдадаг.

Судьянар болон арадай заседательнууд Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй гү ,али һунгагшадай урда харюусалгатай, тэдэнэй урда ходо тоосодог ба хууляар тогтоогдоһон гуримаар тэдэ болюулагдажа болохо.

Статья 142. Буряадай АССР-эй Верховно Сүүд Буряадай АССР-эй сүүдүүдэй дээдын зургаан болодог. Буряадай АССР-эй районно (городской) арадай сүүдүүдэй судебнэ ажал ябуулгын хойноһоо хинадта бэелүүлдэг.

Буряадай АССР-эй Верховно Сүүд Түрүүлэгшэһээ, тэрэнэй орлогшоноһоо, гэшүүдһээ болон арадай заседательнуудһаа бүридэдэг».

«Статья 144. Судьянар болон арадай заседательнууд хэнһээшье дулдыдадаггүй, гансал хуулида мэдэлтэй байдаг.

Тэдэнэй эрхэнүүд болон уялгануудаа һаадгүйгөөр, аша үрэтэйгөөр бэелүүлхынь тула судьянарта, арадай заседательнуудта хэрэгтэй эрхэ байдал хангагдадаг. Хуули бэелүүлхэ талаар судьянарай болон арадай заседательнуудай ажал ябуулгада ямаршье хамаараллга хэжэ болохогүй, нимэ ябуулгын түлөө хуулини ёһоор харюусадаг.

Судьянарай болон арадай заседательнуудай ойроо хүртэшэгүй байлгые, мүн тэрэшэлэн тэдэнэй дулдыдаанги бэшэ байлгые лаб хангаха бүсад ябадал СССР-тэхи Судьянарай эрхэ, уялгануд тухай Хууляар, мүн ССР Союзай болон РСФСР-эй хуулиин бүсад актнуудаар тогтоогдодог».

II. Буряадай АССР-эй Конституциин 8-дахи, 9-дэхи, 11-дэхи бүлэгүүдэй шэнэ найруулгатай зохилдуулан, тэдээнһээ гараһан хубилалтануд ба нэмэлтэнүүдые Буряадай АССР-эй Конституциин нимэ статьянуудта оруулха:

1. 88-дахи статьяе ингэжэ найруулха:

«Статья 88. Үйлэдбэриингөө гү, али албанейнгаа ажал ябуулга гол түлөб таһалдуулангүй, депутат өөрынгөө эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэелүүлдэг.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй гү, али арадай депутадуудай нютагай Соведуудэй сессинүүдэй үедэ, мүн тэрэшэлэн хууляар хараалагдаһан бүсад ушаринуудта депутадай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэелүүлхэ үедэшье депутадай ажал ябуулгатай холбоотой тэрэнэй гаргашынь Буряадай АССР-эй гүрэнэй бюджедэй гү, али нютагай бюджедэй мүнгэнһөө түлэгдэхөөр, үйлэдбэриин гү, али албанайнгаа үялгануудые дүүргэлгэнэ депутат сүлөөлэгдэдэг».

2. 89-дэхи статьягай түрүүшын хубине ингэжэ найруулха:

«Статья 89. Депутат гүрэнэй зохихо зургааануудта болон түсхай тушаалтадта асуулта хэхэ эрхэтэй, харин тэдэнь энэ асуултадань Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, арадай депутадуудай нютагай Соведэй сессинүүд дээрэ гурбан үдэрһөө хойшо бэшэ харюу үгэхэ үялгатай».

3. 91-дэхи, 110-дахи, 111-дэхи статьянуудые ингэжэ найруулха:

«Статья 91. Депутат өөрынгөө хүдэлмэри, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй гү, али арадай депутадуудай нютагай Соведэй хүдэлмэри тухай тэрэниие депутадта кандидадаар дэбжүүлнэн һунгагшадай, коллективуудэй болон нинтын эмхинүүдэй урда тоосохо үялгатай.

Һунгагшадай этигэл найдабари харюулаагүй депутат ямаршье сагта һунгагшадай олонхини шидхэбэреэр, хуулиаар тогтоогдоһон гуримаар дуудагдажа болохо».

«Статья 110. Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ, Түрүүлэгшын нэгэдэхи хоёр орлогшонор ба орлогшонор, Буряадай АССР-эй министрнүүд, Буряадай АССР-эй гүрэнэй комитедүүдэй түрүүлэгшэнэрэй бүридэлтэйгөөр Буряадай АССР-эй Верховно Соведээр байгуулагдадаг.

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын зуршалгаар Буряадай АССР-эй Верховно Совет Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй бүсад зургааануд болон эмхинүүдэй хутэлбэрилэгшэдые Буряадай АССР-эй правительствын бүридэлдэ оруулха аргатай.

Буряадай АССР-эй шэнээр һунгагдаһан Верховно Соведэй үмэнэ тэрэнэй нэгэдэхи сесси дээрэ Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет өөрынгөө эрхэ түлөөлэлгэнүүдые болюулдаг.

Статья 111. Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй урда харюусалгатай, тэрээндэ тоосодог байха.

Буряадай АССР-эй шэнээр байгуулагдаһан Министрнүүдэй Совет өөрынгөө эрхэ түлөөлэлгын болзор соо хэхэ ажал ябуулгынгаа программые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табидаг.

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет жэлдэ нэгэ даханнаа үсөөн бэшэ өөрынгөө хүдэлмэри тухай Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй урда тоосодог».

4. 112-дохи статьягай түрүүшын хубине ингэжэ найруулха:

«Статья 112. Буряадай АССР-эй Конституциин үндэһөөр тэдэнэй Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй болон тэрэнэй Президиумэй, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын мэдэлэй ородоггүй дэрэһээ, Буряадай АССР-эй мэдэлдэ үгтэһэн гүрэнэй хутэлбэрилгын бүхы асуудалнуудые Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет шидхэхэ эрхэтэй».

5. 115-дахи статьяе ингэжэ найруулха:

«Статья 115. СССР-эй, РСФСР-эй болон Буряадай АССР-эй хуулинуудай, СССР-эй Арадай депутадуудай съездын ба СССР-эй Верховно Соведэй, РСФСР-эй Арадай депутадуудай съездын ба РСФСР-эй Верховно Соведэй, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй бүсад шидхэбэринүүдэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй болон РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолнууд ба захиралтануудай үндэһөөр, тэдэниие бэелүүлэн, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет тогтоолнууд болон захиралтануудые абадаг, тэдэнэй гүйсэдхэлгые шалгадаг. Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолнууд ба захиралтануудые Буряадай АССР-эй бүхы газар дээрэ үялгаараа гүйсэдхэгдэхэ ёһотой».

6. 117-дохи статьягай гурбадахи хубида «СССР-эй, РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй хуулинуудай, СССР-эй Верховно Соведэй болон тэрэнэй Президиумэй, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй болон тэрэнэй Президиумэй, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй бүсад шидхэбэринүүдэй, РСФСР-эй Арадай депутадуудай съездын болон РСФСР-эй Верховно Соведэй бүсад шидхэбэринүүдэй» гэһэн үгэнэй орондо «СССР-эй, РСФСР-эй Арадай депутадуудай съездын болон СССР-эй Верховно Соведэй, РСФСР-эй Верховно Соведэй бүсад шидхэбэринүүдэй» гэжэ һэн.

Гусиноозерскын городской Советэй депутадуудай түрүүлэгшэ **Ц. Г. ДАНДАРОВ**, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутат **Д. НАМСАРАЕВ** Сэлэнгэ аймагай Гусиноозерск хотодо.

7. 123-дахи статьяе ингэжэ найруулха:

«Арадай депутадуудай районно, городской (районой түрүүлэгшэ) дэлэй городуудай, поселокодуудтахи районой правленинин түрүүлэгшэ, дэлэй сессинүүд дээрэ орлогшо, түүхэй дэлэй депутадуудай дундаһаа табигдаһан кандидат **Банр ДУГАРОВ**, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутат, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутадуудай Президиумэй гишүүн, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй

МИН ТҮРЭЛ ХОЛБООТОЙ

(Сэлэнгын буряадуудай угай бэшэгүүдтэ зорюулагдаһан «түхэреэн столой» дэргэдэхи хөөрэлдөөнүүд)

1988 оной декабрийн 14-дэ манай газетэдэ мэдээжэ» эрдэмтэд В. Найдаков, Ц-А. Дугарнимаев гэгшэдэй бэшэһэн олон уншагшадай анхарал татаһан «Буряадай угай бэшэгүүд» гэһэн статьяе толилогдоо һэн. Тэрэл үдэртөө А. М. Горькийн нэрэмжэтэ республиканска библиотекэдэ Түгэлдэр Тобоевой Хорийн болон Агын буряадуудай угай бэшэгэй 125 жэлэй ойдо зорюулагдаһан «түхэреэн стол» болоо бэлэй. Тэрэнэй үедэ хэгдэһэн онсо һонирхолтой олон дурадхалнуудай дүндэ нимэ уулзалганууд ые нютаг нютагуудта үргэлжэлүүлэх гэжэ хэлэгдэһэн байгаа.

ЭНЭЭНИЙЕ БАРИМТАЛААД

Арын тэнгэзэр нимэ валга Гусиноозерск хотолаан Сэлэнгэ» газетын н столой» дэргэдэ бомидхэгшэдэйнь дунда Уран зохёолшодой Буряадай эрдэмэй тутын эрдэмэй институт юм.

Энэ зуйлдэнь «Сэлэнгын буряадуудай түүхэ» гэ табигдаһан байна. тон лэ нимэ гаршаг«Улаан Сэлэнгэ», «Зэ» газетэнүүдэй хэдэн удта Сэлэнгын ахалагаа байһан Дамби-Жалбоцыреновэй бэшэһэн лэг толилогдоһон юм. валгада хабаадахаяа одын, Ивалгын районы делегацинууд, Улааноритой булэг эрдэмзохёолшод Ц. Н. Г. Ж. Раднаева, «түстолой» эзэд—сэлэнгэ хэн.

Гусиноозерскын горекретарь **Ц. Г. ДАНДА**лгалгые нэгэгэд, удаань Сэлэнгэ» газетын ре**Д. НАМСАРАЕВ** Сэайоной мүнөөнэй байтобшо тэдыгэзэр хөө-

дөөе хүтэлбэрилэгшэ, кын Уран зохёолшоооной правленийн тун орлопшо, түүхын кандидат **Баир ДУГА**ложо байгаа хэмжэ удха шанарые тэмсэлэнгын буряадуудэлгэдэгэ угсаатан Сэрайонһоо гадна мудэдын, Хяагтын, Ивалюнуудта, мүн Захаамилүүрэй районуудай забида урдань ажаһуугэжэ тэмдэглэбэ. Тэа Сэлэнгын степной мэдэлдэ ородог байсэлэнгын гэжэ нэрбайгаа бшуу. Юрэнэлэнгэ мүрэн шадархи ай түүхэ онсо һонирюм. Энэмнай хэдэн зуугаад жэлнүүдэй турлон үндэһэ яһатанай хоорондоо дайшье ганаланшье өһоор ажаайда бшуу. Гадна тон ородуудай асарһан баболбосорол эртэ үүхэтэй зүүн зүгэй болсоролтой түрүүулзажа, урда урдаа, гурбан.— зуу гатуршада эли алинтуһатайгаар, дүтөөр ажаһуужа үргэлжэларад угсаатанай түүзүүдые саашадань узэжэ, хэблэжэ, арад үзэмжэдэ хүргэхэ Дугаров тон ехэ ргаһан юм гэжэ эндэ

ШЭНЖЭЛЭГШЭЙН ТАЙЛБАРИ

ЭР: ХУБИЛАЛТА БОЛОХО ГҮ?

...ниедэймни бүридэлдэ гүнзэгы аяб даа. Эндэ гансал лэгшөөр тэрэнэй һунгагдахада, П. Бота Ф. де Клеркые амаршалаашьегүй байха юм. Байгша оной сентябрийн 6-да ороной парламентые һунгахаяа байгаа һунгалтада зорюулжа национализ партийн

Филипп БАЛДАЕВ

АХЫН ШАРЛАЙ

ЗАМАЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь августын 16, 18, 22-ой номернуудта).

Тэрэ ябадалдаа намайгаа дахуулаад хаа яагуй ябаба. Хашагай, Бүрэн-гол, Бата-гол, Элшэрэй нуур мэтэ газарнуудаар, Харгыгуй хада, ууланнуудаар, гол горхонуудаар газар дэйда махаа, ябаа бэлэйбди. Нэгэ үндэрэй нюргаар ябахадаа Шарлайм гэнтэ зогсоод:

— Тээ тэрэ хадын хажуудахи талада юумэ харана гүш? — гэбэ.

— Юун бэ? Хаана байнаб? Баабгай гү? — гээд захагуй үргэн хадын хажууе хаража нюдее нишэ-тишэнь гүйлгэбэб. Тезд харагдахаар юумэн үгы хэбэртэй байбя.

— Киров колхозой мал сагаанууд эдэ ябана ха юм. Хоношье бэшэ газар ха. Удее байна эдэ амахайнуудшни. Тезд ан сагаануудаар ниилээ аабзе. Тэндэ эдисэ һайн байгаа ёһотой. Үргэлжэ боробтор байна бшуу. Энэшни яһала шулуутай газар. Сагаан амитан шулуунай сагаан хүбэ эдидэг. Энэ нюргаараа тойрожо ошоод, ара бзезрнь орожо харая. Эдэшни ан сагаан тайгадаа ниилээд ябана. Дүтэлхэтэймнай сасуу ан сагаануудынь илгараад һураггүй гүйлдэхэ, мал сагаанууд нэгэ дороо суглараад байха,— гэжэ Шарлай намдаа ойлгуулбэ. Чаһаа үлүү ябажа ара бзедэнь хүрее һэмди. Ябагалжа хада дабаад, эрмэгтэнь гарахадамнай, дүтэ байгшадынь үнэхөөреешье үргеед манһеа холодобод. Таруу байгшадынь дундахи олондоо дүтэлбэд. Арбан найман толгой ой руу хиидэшэбэд. Тэрэ хада үулын дэргэдэ тэды олон амитанай байхэнь гоё бэлэй даа! — Эдэшни һайн удее юм байна. Зургаан зуугаад толгой хүсее ха зааталгуй! Тэрээхэнийе, томо инзага шаруулаһалаа гээд забилажа һуугаад буудажа унагаагаа һэн. Дүтэхэн хабсагайн нэмэридэ отогжоо һэмди. Инзаган сагаанай мяхые бусалжа байгаа дабһатай уһанда борлуулаад бургааһан харганаада улгэжэ хатаагаад, харгын хоол болгоо бэлэйбди.

Шарлайтай суггаа ябаагүй һаа, би Шарлайн хүсэ шадалынь, ухаан бодолыень мэдэхэгүй һэм. Намайе дахуулжа тайга талаар ябахадаа яһала удхатай, зондоо хэрэгтэй ажал бүтээжэ ябаһан байгаа бэлэй. Зургаан зуун толгой мал гээшэ заа юумэн бэшэ!

АХЫН аймог мал ажалтай, агшуурни баянтай нютаг ааб даа. Тэрэ газар нютагта хизаар байгаалияа табан хүрган шэнги мэдэхэ хүн хэрэгтэй байгаа һэн. Одоошье тиимэ хүн Шарлай Убушеевич бии байжа, аймагай түрүүлэгшээр һунгагдаһан байгаа бэлэй. Тэрэнь тон зүб һэн!

Бүрэн-гол, Бата-гол, Хашагол ябахадамнай, хаа хаанагүй геологиин партинууд бии һэн. Тэдэ Ахын хада ууланнуудые таланнуудые шэнжэлжэ, Саяан үндэрнуудэй дарамалнуудые үудалха, үзэхэ гэжэ шиидэһэн зон бэлэй. Нэгэ залуу инженер-геолог хэлээ һэн:

— Жарга нютаһаа баруулжаа хүбшэ соо нэгэ шобгор хада бии. Тэрэ хадые тойрожо ябаа һаа, дүрбэн хоног үнжэхэ, алишье талаһаань ороо һла, хара түмэртэй минерал-шулуун оглоржо унаад хэбтэдэг. Тэрэ наян процент түмэртэй. Тиимэ минерал хаанашье үзэгдеегүй юм. Тэрээнние эдлэжэ шадаа һаа, мянган жэлэй дэлхэйн запас байна. Тэрээнтээ гадна арбан зургаан янзын хэрэгтэй юумэн олдоо,— гэжэ хөөрөө бэлэй. Экспедициин зон Шарлай Убушеевичые хундэмүүшэр үгтадаг байгаа һэн. Олонхидтонь газаршан ябаһан байгаа ёһотой. Шарлайн баатарлиг бэе тухай мэдэхэдээ, тэдэ зон толгойгоо һэжэрэлдэдэг байба. Хүн хүнһөө оңдоо түрэлтэй хүн гэлсэдэг бэлэй. Тэрэ үедэ ябагша суута Обручевой хубүүн Шарлайтай аха дүү болонхой байба ха юм.

Хада газарай хангал агаарта ябахада яагаашье гоёб даа. Шулуунай забһараар сорьёжо байгаа мүнгэн үнгэтэй мүнхын аршаан булагай уһа уужа ябахадаа, түүдэбшэ галай захада хэбтэжэ нойрсожо нюргалдаха — сэнтэйхэн сэнгэлгэ, аятайхан амаралта гээшэ ааб даа!

Тэрэ ябадалдаа Шарлай Убушеевичын мартаһан малгай хөёр дахин олоно үгее хүм. Гурбадахяа тайгада энэ тэрэ шургажа годиржо ябахадаа харахадам, малгайнь эмээлэй урда бүүргэдэ үлгеөтэй ябаа һэн. Тезд талада гараад харахадам, малгайнь үгы байба.

— Шарлай Убушеевич! Малгайшни хаанаб?

— Тэрэ буртаг соо унаа байгаа, Байг даа, олдохогүй болохо. Сүүргүй, малгай хадаа малгай байгаал аабза. Ябаһан газараа хорооё! Энэ зуданай урдуур буухадаа, Гарган гол орохобди. Тэндэ би түрее хүм. Заа ябахадаа нэгэ шулуунай хэлтэрхэй үргэжэ харахадам, олон ялагар һудаһатай байгаа юм. Би тэрэнние туулган гэжэ бодоод, хайлуулжа ядаа һэм. Тэрэмни мүнее болоод ерэхдэ «мэлмэдэн» (молибден) болоно. Тэрээхэнние оложо тургаа!— гэжэ хүхюутэйгээр хэлээ һэн.

Гарган голоо уруудаһаар уруудажа нэгэ томо-томо шулуунай талада зогсобобди.

— Энэ үбһэнэй хүрее байна. Эндэ хоноё. Тэрэ урдахи гүбээ дээрэ обогорхон байһанш — манай гэрэй һуури. Би эндэ түрөө хүм. Эндэһээ хараан тухай доро хонишоной байра бии. Бидэнэр тэрэ ошонгүй «мэлмэдэнтэй» шулуугаа бэдэрхэбди. Эндэхэнээ унтая, — гэбэ.

Олон хоногой туршада хубсаһаяа тайлангүй, «малгай соогоо» ябажа модо шулуунай забһараар мухарижа, нойрсожо ябаха гээшэ хашартай болошоо һэн. Тезд хүнэй мэдээн соо хадаа хулеэсэтэй байгаал гүб даа.

Тэнгэри сэлмэг, һалхин хүйтөөр амилжа байна. Задагай тала газарта хонолго түхеэрһэн хөёр түлеэ һайн бэлдээд, халуун эдеэгээ амталжа унтабди даа. Би тохомойнгсо хөёр талада һургаг табяад хонхор соо хэбтээ һэм. Шарлай гуталаа тайлаад, унтахадам, галай захада һуугаа бэлэй.

Үглөөгүүр сагааржа байхада һайн даарахадаа бодоод, суслнуудые суглуулжа хүгжөөхэдэм, Шарлайм хулее бохиилгоод, толгойгсо ороёһон, сэмсаяа даладаа хүрэтэр татаһан нюсэгэн бзезрэзэ унтажа хэбтэбэ. Галай шангархада хөёр хулее жыгээд, хулэйнь хургад һарайжа задарбал даа. Тэрэ болоһоние хараад би тэсэнгүй энеэжэ бзеэ барижа ядаа бэлэйб. Дэлхэй жэгэ сагаан. Шанга хюруу унаад, ябахада ногоон хүреед байба. Удангүй Шарлай һэрижэ байгаали хараад:

— Айш даа. Дэлхэймнай сагаан болошсо хэ юм. Юун гэһэн шанга хюруу унаба... Һайн унтаа нойрссо гүш? —гэбэ.

— Ухаангүй даараад, тэсэнгүй бодожо галаа һэргээбэб. Яһала хүйтэн хонсо гээшэл даа, — гэбэб.

— Би юушье мэдэнгүй унтааб, — гээд бодожо нюсэгэн хулөөрөө сагаан хюруу дээгүүр хүдее ябашоо һэн. Июнь һарын арбан найманай тоодо тэрэ хүшэр шанга хюруу унаа һэн. Шарлай Убушеевич нютагай хүн, гайхахадаа хэлээ һэн:

— Хаа яана боро хюруу унагша бэлэй, тезд нимэ шанга хүйтэн болохые үзөөгүйб. Ябахадам ногоон лужаганажа хухаржа бэйбал. Тэнгэри сэлмэг байна. Нарэнай шарахатай сасуу хюруу дэгдэнэ аабза. Нарэнай зүүн урда ерэтэр хулеэнэ бзэбди — гээд сайгла аяглажа сагаанай мяха эдибэ, налгай зантай Шарлай нухэрни.

«Мэлмэдэнтэй» шулуу оложо ядахадаа хаяад мордоо һэмди. Харгыдаа Шарлай тэрэ шулуугаа олонгүй һалаһанаа гайхажа бараагүй һэн. «Һонирхоһон юумэзэ мартадаггүй бэлэйб» гэжэ яһала гомдолтой ябаа бэлэй.

— Колхозой түрүүлэгшыйдэ ошоёб! Тэрэшни миниий дүү хүбүүн юм. Алдагдаһан мал сагаанууд тухай хөөрэлдэхэ байна. Тэрэ хубшын ара бзеын тала тайгын туруутанай бэлшээри мэдэхэгүй золигууд һуунна гү эндэ! Ошожо голдонь хүрэтэр хараахам, — гэбэ.

«Сорог» гэһэн нэрэ һоёод үгэ байба. «Улаан бургааһан» гэһэн удхатай. Сорогой зон яһала гоё талмайханиие эзэлһэн байха юм. Тойрсод хада хабсагайнууд, уһа голнууд, һүни газаа гарахада хаа хаанагүй бугын, нарин гүрөөһэнэй, баабгайн буухирха хуухирхань эздэлжэ байдаг. Яагаашье элдин сүлөө газар дайда гээшэб?..

Һургуулида ороодүй ухибүүдэйшье гуша дүшэн хадари баряад гүйлдэхэнь харагдана. Тэрэ «анахайнууд» хахуулаар барина ха юм загаһадые.

Газаа байхадам нэгэ айлай хүршэн хүршэдее хандаба:

— Ши мяхандаа ошохо болобо гүш? Манайхид мяхагүй болошобобди.

— Мүнее үдэшэ сүлөөгүйб. Мяха манайхиһаа абалши! Би малгаар үдэшэ тайгалхаб, — танайхи ерэздүй гү?— гэжэ харюусаба хүршэнь.

«Мяхан» гэгшэнь тайгын амитан һэн хаш. Хашаа соонь байһан мал шэнги тоолодог байба ха юм ан зэрлигүүдые, һонирхолтой даа тэрэ нютагай ажабайдал. Сорогой «Коммунизм» гээ һаа таараха байгаа. Хулгай худал байдаггүй, минии, шинии гэхэнь үсөөн. Эбтэй эетэй зон һуудог даа, тэндэ.

Орлигоо бусахадаа райком ороо, Скворцовтоо ябеһан ябадалаа хөөрэхэдэмнай, яһала хеналгатай шагнаад, райкомой таһагуудые даагша хөёр хүнүүдые ерүүлээд, дахираа һэн:

— Балдаев зураашамнай ерээ. Харгын тэмдэгүүд олон бии байгаа болохо. Аймагай ханьн һониие үргэлжэлүүлэн шэнэ бэшэг ба зурагуудые бодожо үзэхэ болобобди. Жэшээлхэдэ, Кировэй нэрэмжэтэ колхозой правлени унтажа хэбтэхэ, тиихэдэнь ойн эзэн алдажэрхиһан мал сагаануудынь удхөөжэ түл абажа байха гү, али ондоо янзаар гү зураг тааруулжэ өгтолхо байна, һайн бодожо үзэгты! Энэ ажал та хөёрто тохогдобо. Балдаев нухэрэй эндэ байгаандэ үрдихэ өһотойт! — гэжэ хэлээд Скворцов:

— Та хэзээ ябахаяа байнат? — гэжэ намһаа асууба.

— Облвоенкомадһаа телеграмма ерэнхэй. Улаан-Удаа түргэн бусаха гэнэ.

— Зүб даа. Тиигээ һаа манай һургуулиин директортэй хамтараад ябаха болсо асбзат даа. Афанасий Ивановичь баһа Улаан-Удэһее уряалтай. Сэг шангараад байна, немецын сэрэгүүд булиматараа ха юм даа. Һайн ябыт даа. Аха нютагаа мартангүй ерэжэ, байхыетнай хүсэнэб!— гэжэ гарым барибa Скворцов нухэр.

(Үргэлжэлэлынь хожом гарахэ).

«ХАРИЛСААМНАЙ ҮРГЭДЭН

Зүүн зүгэй арадуудай эмшэлэлгын шэдитэ нюусые мүнее уе сагай хүн зоной элүүрые хамгаалгада хэрэглэхэ гэһэн зориллго олон тоото оронуудай эрдэмтэд урдаа табинхой юм. Һаяхан Улаан-Удэдэ болоһон улэсхоорондын үүлэалга дээрэ Хитадай Арадай Республикын түлөөлэгшэд хэбтадаһан байгаа. Хүршэ агуулхэ ороной Дотор Монголой нийслэл — Хух-Хотын медицинскэ дээдэ һургуулиин багшанар, өөрынгөө бэлиг шадабсриие, дүй дүршэлее арадай эмшэлэлгэ нэбтэрүүлгэдэ зорюулһан мэдээжэ хүнүүд үржадэр республикымгай Журналистнуудай холбсондо ерэжэ, һонирхолтой хөөрэлдөөн болсо.

— Бидэ танай Улаан-Удэ ерэжэ, энэ ехэ удха шэнэртай улэсхоорондын конференцидэ хабаадаһандаа үрмэ баяртай байнабди,— гэжэ Хух-Хотын медицинскэ дээдэ һургуулиин проректор профессор Яи Денсян хөөрэнэ.—Конференци дээрэ хэгдэһэн элидхэлнүүдһээ бидэ олон шэнэ юумэ мэдэжэ абаабди. Буряадай эрдэмтэдэй манай харилсаа холбсондо мэдээжэ эрдэмтэ Чимит Цыренович Цыдыпов эхи табиһан юм. Зүүн зүгэй арадуудай хэрэглэдэг эмшэлэлгэдэ мүнее уе сагай эрдэмэй, техникын туйлалтануудые нэбтэрүүлхэ, компьютер хэрэглэхэ тухай асуудалаар танай эрдэмтэ һонирхоо һэн гэжэ айлшан хөөрэнэ. Танай Буряад нютагта арадай эмшэлэлгын онол арганнуудта анхарал хандуулдагынь һайшаалтай.

Зүүн зүгэй оронуудта хэрэглэгдэдэг түбэд, хитад, монгол, уйгур арадуудай эмшэлэлгэнүүд хоорондсо илгаатай, өөрын тодорхой шэнжэтэй юм, тэдэнние нэгэдүүлжэ бологогүй, арад бүхэндэ бии байһан дом арганнуудые шудалха, шэнэлхэ, тэдэнэй илгаань ба адли зуйлнуудыень зүбөөр ойлгожо, наринаар ашаглаха гээшэ точ шухала гэжэ профессор хөөрэнэ.

Мүн лэ энэ дээдэ һургуулида багшалдаг, жараад жилдэ арадай дом аргаар хүн зондо туһалжа ябадаг эрдэмтэ профессор Ендонжамцо үүлэалга дээрэ өөрынгөө ажал худэлмэри тухай монголоор хөөрэбэ. «Хүн зонние эмшэлэх хэрэгтэ шэнэ онол арганнуудые бэдэрхэдээ, эм домой, арганлын нэрэнүүдые зүбөөр тайлбарилхын тула олон хэлэ мэдэхэ хэрэгтэй» гэжэ 77 наһатай эрдэмтэ хөөрэнэ. Эрдэмбэдэрэлгын энэ һалбарида амжелта түгэс худэлхын тулаород, монгол, түбэд, хитад хэлэ мэдэхэ шухала гэжэ эрдэмтэ онсолно. Олон оронуудай (энэ үүлэалгада мүн баһа Монголой, Болгариин ФӨГ-гэй, манай ороной эмшэлэгшэд хабаадалсаа гэжэ мэдэсэсэ һэмди) эрдэмтэд суг хамта гол шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэдэ, энэ Зүүн зүгэй оронуудта хэрэглэгдэдэг эмшэлэлгые тэрэ зандань орхихо, ондоо, Бэруунай эмшэлэлгын шэгэлэнүүдтэй холихогүй, энэл ушарта элдэб хүндэ үбшэнгүүдһээ аргалха арга олгохо бэйнэ гэжэ Ендонжамцо багша хөөрэнэ.

Иимэ һонирхолтой хөөрэлдөөндэ мүн лэ энэ Дотор Монголой медицинын дээдэ һургуулиин багша профессор Анчигийн Албижин хабаадалсоба. Дээдэ һургуулида эмшэлэлгын баруунай шэглэлнүүдые заадаг профессор хитад, монгол хэлэнүүдһээ сэхэ Буряад хэлэндэ оршуулдаг хүн байба. Энэ хүн өөрөө Буряад яһанай хүн, жараад гаран жэл ссо Хитадтэ, бусадшье түрэлгүүдтэ байһаншье һаа, түрэл Буряад хэлээ жэнэдгүй мэдэдэг, урин гөёор хөөрдэг гэжэ элирбэ. Албижин эмшэлэгшэ «Ага Бооржо нютагта түрэһэн хүм. 1927 ондо бага балшар байгадаа, үхэр-мал туужа, эхэ эсэгээ дахажа, хилэ дабэжэ ошоо һэмди» гэжэ хөөрэнэ. Арба гаран жэл Япондо һуража, эмшэлэгшэ болоод, һуралсаяа Англида үргэлжэлүүлһэн, Хух-Хотын дээдэ һургуулида профессор болоһоор үнинэй юм байна.

— Япон, англи, хитад, монгол хэлэнүүд дээрэ студентнэртэ лекциинүүдые уншадаг, мэдээжэ эмшэлэгшэ хүн, би шабинь байһан аад, мүнее Албижин багшын минии оршуулагша болсод байхадань, аягүйрхэжэ һуунаб» — гэжэ профессор Яи Денсян энеэбхилнэ.

Айлшадай дунда хөөрэлдөөндэ хабаадалсаһан үшөө нэгэ хүн тухай хэлэлтэй. Залуухан, сэбэр шаоайтай басэган хитадаар хэлэжэ байтараа, гэнтэ уһан буряадаар хөөрэжэ эхилбэ. Хитад хэлэ ямар бэрхээр мэдэдэг басаган бэ буряад басагаднай бэрхэл даа гэжэ һанажа үрдезүй байтаони, тэрэмнай профессор Албижинай одхон Урин гэжэ нэрэтэй Хух-Хото городой больницын врач байба. Гурбан жэлэй саана терапевт-кардиолог мэргэжэлтэй боложо гараһан залуу мэргэжэлтэ мүн лэ Зүүн зүгэй арадуудай эмшэлэлгэ шудалдаг, худэлмэридее хэрэглэхэ гэжэ оролдодог юм байна.

— Ямар бэрхээр түрэл хэлээ мэдэдэг гээшэбта, танай тэндэ буряад хэлэндэ һургэдаг һургуули бии гээшэ гү?— гэжэ һонирхобоб.

— Үгы даа. Бидэ гэр бүлээ буряадаараа хөөрэлдэдэгбди. Гурбан ахатайб, тэдэмнай бултадаа буряад хэлээ һайн мэдэдэг,— гэжэ Урин гэжэ нэрэтэй шэнэ таниилгай хөөрэнэ.

— Манай хүбүүд басагаднай минии нигүүр мэргэжэл шэлэжэ, эмшэлэгшэд болоһон. Амар гэжэ хүбүүмни Харбин хотодо мединститутта багшалдаг, — гэжэ Албижин-багша хөөрэнэ.

— Танай тэндэ буряадууд олон гү, хоорондоо харилсаатай хадаа түрэл хэлээ мартанаагүй гээшэ гүт?— гэжэ асуубэб.

— Хух-Хотодо буряадуудай арбаад гаран гэр бүлэ амжэлуудаг, Хоорондоо өөрынхөөрэ ярилдэдэгбди,— гэжэ Урин басаганай эсэгэ хөөрэнэ.— Хитадта мүнее 56 бага үндэһэ яһатан ажаһуудаг. Арадай зассагай зургаануудтэ түрэл хэлээ, соёл болбосоо... жа ябаха гэ... даг, түрэл... гэжэ мэтэ... тор Монголд... буряадуудаа... ха. Ороной... нютагуудта... хото шадар... даг. Буряадуу... нуудта бии... бсев Бразил... нэгэ буряад... Канадада... — гэжэ Алби... нэ.

— Манай... хеэ ерэбэ...

— Үгы. Хо... Москва, Лен... Улаан-Удэ...

...Залуу... далай ошоо... хоёон тухай... Сан бага... нэй нимэ... жэ үрдигдее...

— Ye... Харилсаанууд... шадаа ябаа... жэ нухэр... нухэд ёһоор... тарэбабди.

ЗУРАГ ДЭЭ... донжамцо, Денсян.

Буряадай А... АРАДАЙ

I. Юрэнхы д...

1. Буряадай АССР-эй Советдэй арадай депутадуудай һунгалтын үндэһэ

Д...

...ар дуугаа үгэлгын, бу... тын, адли тэгшэ эрхэ... хэнгалгын үндэ... Буряадай Верховно Советдэй депутадуудай һунгалгэдэдэг.

2. Бүгэдэ нийтын һунгалгэдэг эрхэ

...ай АССР-эй Верховно ...арадай депутадуудай бүгэдэ нийтын байр... ...ядай АССР-эй 18 на... ...эн эрхэтэй һунгаха ба... ...ка эрхэтэй.

...бһаа, социальна ба... ...эдэлгын байдал... ...ь шарайн ба нацио... ...лгаабаа, эрэ гү, али ...ийһанһаа, эрдэм һур... ...хэлэнэй, шажан мур... ...ндалгын илгаануудһаа, ...гта ажаһуужа байһан ...бо, хэдэг ажалһаа ба ...шэнжэ шанарһаа дуль... Буряадай АССР-эй эр... ...нгуулиин эрхэнүү... ...гү, али далдаар хи... ...али болохо ябадал ...хой.

...гөөе ябадалай түлөө ...ягагүй гэжэ сүүдээр мэ... ...эн ухаа муутай эрхэ... ...хаһалгын газарнуудэ... ...эн ба тэрэшэлэн сүү... ...дхэбэреэр баалалтаар ...тэдэ байһан хүнүүд һун... ...хабаададагүй.

3. Һунгуулиин адли тэгшэ эрхэтэй АССР-эй Верховно ...арадай депутадуудай ...адли тэгшэ байдаг: ...ин округ бүхэндэ һун...

ТҮБҺЭ ...УРИЛНЭ, ...ЕНАЖ ...АРАНА

СССР

...тэмнай 1921 оной ...ин 21-һээ гарана.

«УТА ЗАМ — УДААН НАҺАН»

Улаан-Удэ хотымнай аэродром дээрэ «Ил-76» тухэлэй самолет һааяан буужа, Францийн, ФРГ-гэй, Великобританиин, Чехословакиин, Нидерландын, США-гай болон бусад олон гүрэнүүдэй хорин спортсменүүдые, американ, француз арбаад журналистнуудые ба хэдэн совет спортсменүүдые аварба. Эдэнэр энэл үдэрэй 4 сагта Северобайкальск хото руу ниидэхэ байжа, богонихон сагай туршада хэдэн үгэ андалдажа үрдиһэн байнабди.

Геннадий Швец, «Комсомольская правда» газетын спортивна шэнжэлэгшэ. Бидэнэр «Байгал-89» гэһэн ультрамарафоной 2-дохи шатада — Северобайкальскһаа Тындэ хүрэтэр гүйхэеэ ерэбэбди. Тус марафониие үнгэргэхэ үүсхэлмэнай газетэ ба «БАМтрансстрой» гэжэ промышленна үйлэдбэриин барилгын нэгэдэл гаргаһан юм. Бидэниие «Марафонууд ба уршаго ябадалнууд» гэһэн француз ассоциаци дэмжээ. Арбан үдэрэй туршада 500 километр зайгаталха болоноб. Түрүүшын шата байгша оной июниин 17-һоо 23 болотор Чара — Северобайкальск гэһэн маршрудаар үнгэрөө һэн. Тэрээндэ США-гай, Канадын ба Австралиин спортсменүүд хабаадаа бэлэй. Мүнөөшье бэрхэ гүйгөөшэд олоор ерээ. ФРГ-гэй Вернер Доренбахер 100 километрэй зайе 6 час 46 минута соо гаталжа, дэлхэй дэрэ эгээл эрхим дун харуулһан гээшэ. Франциин Жан-Поль-Беллок, 1.000 милиие (1.609 километрые) 11 сүүдхын туршада гаталһан, профессионал Лук Ликкок, Чехословакиин Томаш Русик гэгшэд ерээ. Эдэ нэрэнүүдые ута зайда гүйгөөшэ бүхэн мэдэхэ. Ерэһэн совет спортсменүүдые нэрлэбэл, 1975 ондо Москва—Варшава—Берлин гэһэн маршрудаар, Ленинградһаа Москва хүрэтэр хэдэн дахин гүйһэн Виктор Васильев (Москва), табяад наһаяа шахажа ябабашье, эрхим дунгүүдые харуулдаг, Бухэсоюзна ультрамарафондо хэдэн дахин хабаадаһан Владимир Коноплёв (Львовско область), нэгэ сүудхын туршада гүйхэдөө, 262 километр 790 метр зайг гаталжа, оронойнгоо рекорд табиһан Валерий Губарь (Ярославль), хэдэн ультрамарафондо хабаадаһан Игорь Агишев (Тольятти), залуу Валерий Христенок (Киев) ба бусад болоно. Үнгэрэгшэ жэлэй ноябрьда Сахара гэжэ эллэн губяар, энэ жэлдэ Франциде ута зайда би Фёдор Склокинтой (Москва) гүйгөө бэлэйбди. Мүнее энэ ультрамарафоной мүн лэ хабаадахаб. Ультрамарафоной гурбадахи шата байгша оной октябрь һарада Тындэ—Пхеньян гэһэн маршрудаар үнгэрхэ юм. Энээгээр энэмнай түгэсэхэгүй, 1990 оной Бүхэхитадай 1 спартакиадын нэгэлтэдэ зорюулгдажа, саашадаа үргэлжэлэх болоно.

Евгений Фролов (Тындэ), БАМ дээрэ спорт хүгжөөхэ талаар хүтэлбэрилэгшэ: Северобайкальск хотодо эдэнэртэ арбаад бамовецүүд нэмэжэ, ультрамарафондо хабаадахаар хараалагдажа. Таксимогой бэрхэ гүйгөөшэ Яков Асанов сэржэшье магадгүй. Энэ хэмжээ үнгэргэхын тула СССР-эй транспортна барилгын министрэй орлогшо Е. В. Басинэй, БАМ-дахи «Багульники» гэжэ клубай гишүүдэй оруулһан хубитань ехэ. Арадуудай ханьн барисаа бажиҗуулхэ, БАМ-да ажаһуугшадые спортдо дурлуулха, элүүр энхэ ажаһуудал, байдалые хаа-хаанагүй нэбтэрүүлхэ гээшэ ультрамарафоной гол зорилгонь богоно юм.

Вернер Доренбахер (ФРГ), дэлхэйн чемпион: Буряад зон Байгал далай хөёрые таһаршагүй холбоотойгоор, нэгэн бүсэли юумэндэл һанадагби. Байгалай сэбэр уһан руу шунгахаяа шамданаб. Танай аоддта хүсэхэ юумэмни гэбэл, спортдо дурлажа, элүүр энхэ ябатты. Ута зайда гүйгөөшэд ута наһа наһалдаг бшуу.

И. ГОМБОИН.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Харинн спортсменүүд манай аэропортдо. 2. В. Доренбахер (ФРГ) бултанда ута наһа хүсэнэ.

В. ГАРМАЕВАЙ фото.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

Газетын нэгэдэхи хуудаһанда Буряадай АССР-эй Верховно Советдэй Президиумэй документнүүд: хүн зоной үргэн үзэмжэдэ дурадхагдаһан «Буряадай АССР-эй Конституциде (Үндэһэн хуулида) нэмэлтэнүүд ба хубилалтанууд тухай» Буряадай АССР-эй Хуулиин проект, гэмтэ ябадал гаргалгатай тэмцэхэ талаар саг зуурын комитет байгуулха тухэй Буряадай АССР-эй Верховно Советдэй тогтоол, Буряадэй АССР-эй Агропромышленна комитедые болоулха тухай Буряадай АССР-эй Верховно Советдэй Президиумэй Указ — толилгоо.

«Партида боложо байгаа хубилгаан шэнэдхэлгээ» гэһэн анкетын асуудагнуудта харюусахынь газетэ уншагшадта хандаа һэн. Мүнөөдэрэй номерто 1961 оннһоо КПСС-эй гэшүүн И. Иванов «Туршаал ябахаяа бэшэ, өөрынгөө һайн талэнэнь харуулхаяа оролдохо» гэһэн гаршаг тай корреспонденци сорогоо анкетын асуудалнуудта харюусана.

Улаан-Удын түб дэлгүүр энэ зунһаа һэльбэн шэнэлэгдэжэ эхилээ. Гал түймэрэй эхилһэн шэнгээр бэлэдхэл, бодомжо, түсэбгүйгөөр һэльбэн шэнэдхэлгын худэлмэри эхилээ. Барилгын материалнуудые, наймаанай хэрэгсэлнүүдые бэдэржэ хүл хөөрсэг болоно.

Гэхэтэй хамта хүйтэнэй сагт дүтэлбэ, Үбэл болотор ядахын сагта худалдаа наймаанай залые бэлэн болгоо һаа һайн һэн гэжэ «Эбтэйгээр, эмхитэйгээр худэлөө һаа» гэһэн гаршаг тай корреспонденци дотор хэлэгдэнэ.

Худее нютагайхидта шефскэ туһаламжа үзүүлхэ талаар шиидхэгдэхэ өһотой асуудалнуудта прибор бүтээлгын нэгэдэлэй худэлмэрилэгшэ А. Свиридов анхаралаа хандуулна.

Эдэ үдэрнүүдэ Буряадай эрдэмтэ түбтэ «Түбэд медициндэ компьютернүүдые хэрэглэлгын ерэздүй» гэһэн асуудалаар улаасхоорондын семинар боложо үнгэрбэ. Республикын айлшадтай редакциде болоһон уулзалга тухай материал газетын гурбадахи хуудаһанда.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:
индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор — 2-50-96, приемная — 2-54-54, зам. редактора — 2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь — 2-50-52, секретариат — 2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91—2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, сельского хозяйства — 2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта — 2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63, информации—2-34-05, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-93 собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск — 55-6-99

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35 Н-00628. Заказ 08 194. Индекс 65613

СэнхиР экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 7.30—«120 минута». 9.35— Мультфильмнууд. 10.00 «Они сражались за Родину»— уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 11.15 — «Наадыш, гармоны!» 12.30— Останкинадахи концертнэ студида кинорежиссер Г. Франктай уулзалга. 14.00— Ф. Листын зохеол найруулганууд. 16.35—«Канижулы Петрова и Васечкина. Необыкновенные и невероятные» — үхибүүдтэ фильм. 2-дохи сери. «Рыцарь». 17.45— Баримтата фильмүүд. 18.25—«16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 19.10—«Тележка» журнал. 19.40— Ехэшүүлдэ мультфильм. 19.45— Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ. 20.00—Минии һемаанай газар. 20.35— А. Платонов. «Четырнадцать красных избушек»— Саратовай Карл Марксын нэрэмжэтэ драмын академическэ театрай зүжэг. 22.00 — Время. 22.35—«Четырнадцать красных избушек» зүжэгэй үргэлжэлэл. 00.05— Мүнөөдэр — түби дэлхэй «Дуулй-89».

ХОЁРДОХИ

Москва. 9.00 — настика. 9.20 — кольский. 10.30 хэлэн. 11.00— 11.30—«Бидэ бө... мнай». 12.00— 12.10—«Четыре... бака»— олон с... ханай фильм. «Кольца». ... хүгжэмэй кон... 18.05— Киночо... хоорондын шо... даар). 18.40— «Хөөрэлдөөн... босорол. Эко... гал (Буряадай... ябуулгануудай... даар). 20.50— **Москва.** 21.00— соогты, багашу... лейболооо улм... рысөөн. Эрэшт... Кубын суглуу... данууд. 22.00— «Так и прише... най фильм (Ки...

Ред... Р Б Г...